

litovske etnične skupnosti v Argentini, ki se je v to državo doselila v več priseljenjskih valovih od konca 19. stoletja pa do obdobja po drugi svetovni vojni.

Zvezek zaključujejo poročila o treh mednarodnih znanstvenih simpozijih, ki so se jih aktivno udeležili sodelavci Inštituta za slovensko izseljenstvo (enega od njih, že omenjenega portoroškega, so tudi pripravili), ter o prireditvah ob 100-letnici rojstva Louisa Adamiča ter pet knjižnih ocen oziroma poročil.

Naj za sklep ugotovimo, da revija Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU *Dve domovini / Two Homelands* izhaja sicer šele od leta 1990, vendar pa se je v tem času že povsem uveljavila tako v slovenskem kot tudi v mednarodnem znanstvenem in strokovnem prostoru. O tem priča vedno bolj naraščajoč krog kvalitetnih domačih in tujih sodelavcev, proučevalcev slovenskih in drugih izseljenjskih vprašanj. Revija se je razvila v pomembno mednarodno znanstveno vez tudi zaradi dejstva, da je znaten delež prispevkov v njej objavljen v tujem jeziku, pretežno v angleščini.

Andrej Vovko

MARIJA KLOBČAR, Kamničani med izročilom in sodobnostjo. Življenje kamniških meščanov od leta 1880 do druge svetovne vojne, Ljubljana, Založba ZRC, 1998, 262 str., slike

Etnologinja in slavistka Marjanca Klobčar je že diplomsko in magistrsko nalogo (Društva in prireditve v Kamniku od l. 1914 do l. 1941, Občina Domžale, Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja) posvetila domačemu kraju oz. njegovemu širšemu območju. Tudi monografije Kamnika za doktorsko disertacijo se je, kot pravi v uvodu, lotila z namenom, da bi ga čim bolj spoznala, razumela in odkrila sebi in drugim. Zahtevna naloga bi bila kar prevelika, če si ne bi že s prejšnjimi raziskavami nabrala velikega znanja in izkušenj.

Vsebina knjige zajema vse od najširšega javnega življenja v Kamniku, se pravi od upravno-politične oblasti, gospodarskega in družbenega razlikovanja, prostorske členitve mesta, stavbarstva, naselja, prebivalstvene sestave in društev do zasebnosti, notranje opreme, družinskih odnosov, vzgoje, praznikov in vsakdanjega življenja družin in posameznikov. Vsako poglavje se pne od spodnje časovne meje, ki naj bi bila okrog 1880, do zgornje, ki naj bi bila okrog 1941.

Knjiga priča o tem, kako si avtorica zamišlja etnološko monografijo, oz. da se je v tem delu odločila za monografijo, ki zajame vso etnološko problematiko obravnavanega kraja. V uvodnem poglavju sicer pravi, da se je koncept

dela spreminjal, a si je ves čas »prizadevala za celovitejše zajetje problematike, torej za monografski pristop. Bolj ko sem razkrivala življenje Kamničanov, bolj sem spoznavala temeljno nasprotje, ki ga je zaznamovalo od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne, torej nasprotje med strukturo in mišljenjem starega cehovskega, fevdalnega Kamnika in težnjami sodobne meščanske, kapitalistične družbe.« (str. 10)

Vsebina je razvrščena v poglavjih z mnogimi podpoglavji in poudarjenimi odstavki znotraj njih (preglednost nekoliko motijo raznovrstni naslovi, predvsem tisti z navednicami, saj bralec ne more vedeti, ali gre za izjavo kakega človeka ali za avtoričin vsebinski odtенок).

Prvo poglavje ima naslov Na pragu »boljšega« sveta (s podpoglavjema »Prastara navada« in novi časi in Prostorska členitev mesta). Govori o obdobju, ki je zelo pomembno, da razumemo ves nadaljnji razvoj. »Prastare navade« so bile namreč utemeljene v starih pravicah do bistriškega gozda. Ta je prvotno, tako kot mesto, pripadal deželnemu knezu, užitek pa so imeli kamniški meščani, posestniki zemljišč, ki so oblikovala dominij cesarskega mesta Kamnik. Ti so se v njem preskrbovali z drvni in stavbnim lesom. Upravne spremembe, ki so po marčni revoluciji uvedle politične občine, teritorialno različne od prejšnjega dominija, pa so v razmerje do bistriškega gozda vnesle nasprotje. Sredi 19. stoletja je staro mesto Kamnik postalo sestavni del mestne občine Kamnik. Lastniki bistriškega gozda so branili svoje pravice in leta 1866 ustanovili Meščansko korporacijo. Dve leti kasneje je bila ustanovljena Narodna čitalnica. »Obe organizaciji sta izražali kamniško samobitnost, utrjevali meščansko zavest in v precejšnji meri združevali iste ljudi.« (str. 29) Izraz »kamniški purgar«, ki je v fevdalnem Kamniku pomenil kateregakoli meščana, se je zožil na upravičence Meščanske korporacije. Prvotni pomen je ohranil le za okoličane, ki razmer v mestu niso poznali. Lastništvo bistriških gozdov je bilo navzven najbolj vidno v podobi mesta oziroma v njegovi velikosti, kajti pravice so bile vezane na meščanske hiše. Tudi razslojenost mestnih predelov je bila jasno razvidna.

Poglavje Mesto in izrazi avtonomnosti obravnava izraze državne oblasti na krajevni ravni, od okrajnega glavarstva do sreskega načelstva, mestno občino in Meščansko korporacijo, mestno hišo, vlogo in obseg mestne občine, policaje, občinske slugе in uslužbence in prepoznavnost novega časa v izražanju kamniške samobitnosti. Najzanimivejši je prikaz moči in usihanja, razhajanja in sodelovanja starih in novih institucij, političnega ločevanja Kamničanov, nasprotja med srednjeveško dediščino in liberalno naravnostjo. Najstarejše društvo je bila Narodna čitalnica, iz nje se je izločilo prvo slovensko pevsko društvo Lira, ob koncu 19. stol. pa salonski orkester. O teh društvih pravi avtorica, da so ohranila simbolno sporočilnost mesta, medtem ko so se društva klerikalnega tabora v večji meri navezovala na kmečko okolico.

V poglavju Mestne postave navaja avtorica vse najpomembnejše zakone, od tistih, usklajenih z avstrijsko ustavo l. 1867, do drugih, ki so jih »dopolnjeva-

la nenapisana pravila, nekakšno 'mestno pravo', torej sistem družbenih norm, ki je narekoval mestnemu okolju in stanu posameznikov ustrezno obnašanje.« Ves ta sistem pravil so ljudje sprejemali kot »mestne postave.« (str. 67)

Poglavje z naslovom Kamničani govori o prebivalstvu od štetja l. 1868 do l. 1931, ko je preseglo število izpred petdesetih let, nato pa še o njegovi sestavi in razmerju med tujci in domačini.

Naslednje poglavje z naslovom »Davkopllačevalci za take plačujejo ...« govori o »graščinskih« in o najuglednejših meščanih prek srednjega sloja meščanov, najnižjega sloja davkopllačevalcev – meščanov, delavcev in »zasebnikov« do mestnih in občinskih revežev in beračev, se pravi o tistih, ki so plačevali davke, in tistih, ki jih niso.

Poglavje z naslovom Gospodarji in tisti, ki to niso nikoli mogli postati, prikazuje najprej počasen gospodarski razvoj do sredine 19. stol., nato industrializacijo, stare obrti in nove gospodarske smeri in miselnost, obrtnike, gostilničarje, uradnike, kmete, »furmane«, postreščke, perice, šivilje, čevljarje, mizarje, tapetnike in druge.

V poglavju »V Kamniku so ble take malomestne razmere«, podnaslovljenem Enakost in razločki v materialni kulturi, obravnava avtorica mestne ulice in hiše, prehrano (Zgodba o močniku) in oblačenje, v poglavju Od procesije do promenade pa procesije, žeganje, šege in navade, miklavževanje, božič, štefan dan, tepežni dan, novo leto, svete tri kralje, predpustni čas, pepelnico, postni čas, cvetni teden, veliki teden, purgarski praznik, prvi maj, šege življenjskega kroga, državne praznike, plese, društvene slovesnosti, koncerte, šport, »glumače«, kinopredstave, promenade.

Zadnje veliko poglavje ima naslov »Mi smo bli vsi kot ena velika družina,« podnaslov Družbeni odnosi in podpoglavja Starši in otroci, Meščani med seboj, Omikanost in družbene norme, Soočanje z drugačnostjo (verjetno ta naslov ni najboljši, saj je težišče knjige prav v prikazu mnogih razločkov znotraj samega Kamnika, v tem poglavju pa gre le še za ljudi, ki so prišli v mesto po opravkih, ki so bili v njem zaposleni, za premožne podeželane, letoviščarje in srečevanje Kamničanov s tujimi kraji in ljudmi). Avtorica izredno zanimivo piše o družinskem življenju pri bogatejših meščanih, trgovcih, industrialcih, uradnikih, zdravnikih, advokatih, o kmečkih in delavskih družinah, odnosih, delu, vzgoji, prostem času, sorodnikih.

S poglavjem Novo izročilo, nova sodobnost, nova nasprotja avtorica zaključi knjigo in nakaže novo obdobje z naraščajočim avtomobilizmom, gospodarsko krizo, brezposelnostjo in poglobljanjem strankarskih in ideoloških razhajanj.

Knjigo Kamničani med izročilom in sodobnostjo je težko kratko prikazati. Avtorica je dosegla izreden uspeh že s tem, da je tako raznovrstno, široko in bogato vsebino uravnoteženo obravnavala. S knjigo je izpolnila svoj prvenstveni namen, da Kamničanom napiše podobo njihove preteklosti in da vsem

drugim bralcem približa kulturo in način življenja v Kamniku v poldrugem stoletju. Verjetno je z njo tudi uresničila neko skrajno mejo tega tipa krajevne monografije (kako velik kraj še zmore tako celovito zajeti en sam avtor?). Njena knjiga je zanimiva, slikovita, poglobljena, a ker je želela avtorica zajeti vse, je morala po drugi strani marsikaj preveč na hitro povedati. Tako npr. pravi, da je delavska problematika »vključena le do te mere, kolikor je potrebno za razumevanje celote. Ne samo zato, ker je bilo delavskim vprašanjem, predvsem v povezavi z razvojem dogodkov v drugi svetovni vojni, namenjene že precej pozornosti, temveč predvsem zaradi koncepta raziskave, ki v središče razmišljanja postavlja meščana in njegov pogled na svet. Hkrati sta majhnost Kamnika in povezanost s kmečko okolico povzročali, da tu niso nastala delavska središča, kot so jih poznala velika mesta.« (str. 13) Čigave pozornosti je bilo precej namenjene delavskim vprašanjem, predvsem v povezavi z razvojem dogodkov v drugi svetovni vojni? Etnologov? V Kamniku? Sta res v središču raziskave meščan in njegov pogled na svet? Vsako poglavje v knjigi – naj npr. omenim samo pravice do bistriških gozdov in purgarstvo in sledove purgarske identitete do današnjega časa – bi lahko bilo samostojna knjiga. Razumljivo je, da avtorica tudi vsem zanimivim dejstvom ni mogla posvetiti enake pozornosti.

Odprta vprašanja nikakor ne zmanjšujejo pomena te knjige. Avtorica je z njo osvetlila izredno široko panoramo dejstev za etnologijo Kamnika v poldrugem stoletju, ki prav izzivajo k nadaljnjim raziskavam, primerjavam z drugimi mesti in k obujanju predolgo zanemarjane razprave o etnologiji mest na Slovenskem. To je največ, kar je bilo v tako široko zastavljeni nalogi sploh možno doseči.

Mojca Ravnik

ŽENA Z POHL'ADU ETNOLÓGIE, ur.: Hana Hlôšková, Milan Leščák, Bratislava 1998, 180 strani

V zborniku so objavljeni prispevki s posvetovanja o ženi in ženskem načelu v folklori in v šegah, pojasnjuje Hana Hlôšková v uvodu, toda kazalo prispevkov kaže širšo problematiko, ki utegne koristiti marsikateremu etnologu, sociologu in ne le (slovstvenemu) folkloristu. S tem se tudi Slovaška pridružuje splošnemu gibanju, ki zadnji čas posveča izrecno žen(sk)i posebno pozornost. Slovenska humanistika se ji je med drugim oddolžila s temo na seminarju Slovenski jezik, literatura in kultura na ljubljanski slavistiki. Slovaški zbornik utegne dati marsikatero koristno pobudo slovenskim raziskovalcem družinskega življenja in še posebej primerjalnim študijam o vlogi žene v družini in družbi.

Marija Stanonik